

BULLETIN

Europese provincie van de Kruisheren

Speciaalnummer, november 2019

De kruisheren in Zoeterwoude, 1926-1967

Deel 3: de jaren 1937 tot 1941

dr. Roger Janssen o.s.c.

Woord vooraf

In 1931 kwam Henricus van Rooijen naar Zoeterwoude. Hij bewoog zich in de universitaire kringen in Leiden, waar hij later studentenpastor zou worden. Maar eerst moest hij lesgeven in Zoeterwoude. Een jaar later werd Willem Van Hees benoemd als hoofddocent filosofie. Een paar jaar later kwamen Lambert Spierings, Clemens Kauling, Anton Benschop en Nol Stringa. Het convent was nu groot genoeg om zijn eigen overste te kiezen: op 19 mei 1936 werd Van Hees gekozen tot prior. Klaverweijden werd daarop aangesteld tot supprior.

Het huis was nu duidelijk over zijn aanloopperiode heen. Het docentencorps was gevarieerd genoeg om de verschillende disciplines uit het opleidingspakket te behartigen. Een bescheiden bibliotheek werd aangelegd. Bij de verhuizing van St. Agatha naar Zoeterwoude werden wat boeken meegenomen. In 1930 vermaakte pastoor Mes zijn boeken aan het kruisherenklooster. In 1936 deed deken Jonckbloedt afstand van een omvangrijke collectie boeken uit de

zeventiende eeuw. Aanvankelijk was Van Rooijen de bibliothecaris. In 1938 werd Benschop aangesteld voor deze functie.

In de late jaren dertig van de twintigste eeuw nam de Orde van het H. Kruis gestaag toe in ledental. De implementatie buiten Europa werd verzekerd door een ruim contingent voor kruisheren-missionarissen en, in het geval van de missie in de USA, door eigenlandse broeders en priesters. De orde zat niettemin krap bij kas en oorlogsgevaar dreigde. De magister-generaal sukkelde met de gezondheid. Het bewaren van de eenheid in de orde werd voor hem een grote bekommernis. Op 26 februari 1940 schreef hij aan procurator-generaal Petrus Maria Rutten, dat de orde sedert Van den Wijmelenberg had gekozen voor een sterk gecentraliseerde bestuursvorm. Dit centralisme werd nog bevorderd toen in 1853 de gemeenschap van personen en goederen werd ingevoerd. Nu bespeurde hij onder de Amerikaanse kruisheren opvattingen over democratie en zelfbestemmingsrecht en het verlangen naar de oprichting van provincies: *Boven alles zijn de Amerikanen*

*bang in het gedrang te komen met Europa en zouden liever los zijn van Europa. Uit dien hoofde zou het mij niet verwonderen, dat het merendeel die opinie aankleeft. Maar, nog eens: omdat zij geen idee hebben van provincies, zoals die paters in Amerika, de benedictijnen uitgezonderd.*¹ Magister-generaal van Dinter overleed in Nijmegen op 27 september 1940. Hij werd op 2 oktober 1940 in St. Agatha begraven. De lijkrede werd gehouden door W. Van Hees, prior van Zoeterwoude. Omdat wegens de oorlogsomstandigheden voor de keuze van een opvolger het generale kapittel niet bijeengeroepen kon worden, werd het bestuur van de orde (gedecentraliseerd) toevertrouwd aan vicarissen. De bestuursmacht werd als volgt verdeeld: Joannes Cornelius van der Hulst (1884-1944) werd vicaris van de USA en van Java, Marinus Nillesen (1896-1975) en Willem Van Hees (1906-1981) kregen algehele volmacht voor Nederland terwijl dezelfde volmacht voor België werd verleend aan Andreas Huvenaars (1877-1959) en Joannes Hubertus Jaspers (1878-1946). De Tweede Wereldoorlog hinderde de gemeenschap van personen en goederen dermate dat nieuwe missionarissen niet konden afreizen naar Nederlands-Indië, Belgisch-Kongo, Brazilië en Amerika. Maar laten we eerst de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog bekijken en nagaan of het gezag van prior Van Hees groot genoeg was om de rust te bewaren in de communiteit, terwijl de onheilspellende voortekenen steeds meer profiel kregen.

1937-1938

In de zomer van 1937 werd Govardus Joannes Antonius Aengenent naar het kruisherenklooster van Rotterdam verplaatst. Hij werd kapelaan van de H.-Kruisvinding-

parochie en functioneerde er tot in 1952. Hij was supprior in Rotterdam van 1939 tot 1952 en procurator van het klooster van januari 1941 tot augustus 1950. In 1952 werd hij tot prior in St. Agatha gekozen. Goverardus Aengenent was op 11 november 1935 naar Zoeterwoude gekomen, nadat hij terugkwam uit de Java-missie en enige tijd rust moest houden.²

Op 15 september 1937 arriveerde een nieuwe broeder in Zoeterwoude: Gerardus Varion. Hij werd geboren in Eindhoven op 11 augustus 1916. Het noviciaat doorliep hij in St. Agatha en op 10 augustus 1937 deed hij aldaar tijdelijke professie. Hij koos ervoor broeder te worden en nam *Camillus* aan als kloosternaam. Een maand later werd hij naar Zoeterwoude gezonden. Hij werkte er twee jaar en verliet de orde op 2 november 1939. Henricus van Rooijen lichtte zijn vertrek als volgt toe: *Broeder Camillus Varion heeft ons in de loop van dit jaar plotseling op dramatische wijze verlaten. Hij was belast met het openen en sluiten van de kerkdeuren en het luiden der klokken. Op een avond zou er om half acht lof zijn, er wordt dan steeds een half uur van te voren geluid. Toen er nu tien minuten na zeven nog niet geluid was, gaf de prior aan broeder Henri Janssen³ opdracht broeder Camillus te waarschuwen en in elk geval zo spoedig mogelijk de kerk te openen. Tot zijn grote verbazing vond de broeder toen het habijt van broeder Camillus in het kleine kamertje naast het kerkportaal. De kerkdeur bleek geopend. De broeder had zich daar verkleed en was langs de kerkdeur stilletjes heengegaan, terug naar de wereld. Hij had de tiende augustus van dit jaar zijn grote professie moeten afleggen, maar was nog niet voorgoed gebonden. Het schijnt dat hij uit een zekere bleuheid*

niet gedurfd heeft de gewone, normale weg tot heengaan te bewandelen. Daarom is hij heimelijk verdwenen. God moge hem in de wereld beschermen. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 140-141)

In de eerste helft van september 1937 arriveerden elf fraters uit Neeritter. Op 28 augustus 1937 hadden zij de kleine professie gedaan in Neeritter. Zij studeerden filosofie in Zoeterwoude van 1937 tot 1939 en theologie in St. Agatha van 1939 tot 1943. De solemnele geloften legden zij af in St. Agatha op 28 augustus 1940. Op 19 juli 1942 werden zij in Hees-Nijmegen door Mgr. J. Buckx s.c.j. tot priester gewijd.

- Marinus Franciscus Godefrooy (Amsterdam, 27 mei 1913 – Buta, 30 mei 1965). Hij was voorbestemd om missionaris in Congo te worden, maar kon na zijn theologische opleiding niet vertrekken vanwege de oorlog. Van augustus 1943 tot augustus 1946 was hij conventualis in St. Agatha.
- Joannes Henricus Sanberg (Haarlem, 13 mei 1915 - ?). Van 1943 tot 1945 was hij conventualis in St. Agatha en vervolgens in Neeritter. Hij verliet de orde in 1952 en verkreeg incardinatie in het bisdom Haarlem.
- Bernardus Maria Looten (Arnhem, 18 mei 1915 - ?). Hij verliet de orde in augustus 1940 na afloop van de tijdelijke professie.
- Johannes Martinus Verkuijlen (Nistelrode, 9 augustus 1915 – Veghel, 9 december 1981). Van september 1943 tot september 1946 was hij conventualis in Uden en assistent in Odiliapeel.
- Petrus Martinus Johannes Peeters Weem (Beers, 17 juli 1916 – Nijmegen, 29 juli 1988). Hij studeerde theologie aan het

Angelicum in Rome in 1939-1940 en in St. Agatha van 1940 tot 1943. Daarna studeerde hij dogmatische theologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen van 1944 tot 1947. Na het behalen van het doctoraal in de theologie werd hij professor in de dogmatische theologie in St. Agatha.

- Christianus Josephus Ammerlaan (Amsterdam, 5 juli 1916 - ?, 21 augustus 1984). In 1943-1944 was hij conventualis in Hees-Nijmegen en werd daarna leraar in Amersfoort. Hij verliet de orde in 1974.
- Petrus Verbeeten (Haps, 17 juli 1917 – Weert, 16 februari 1976). Hij werd conventualis in St. Agatha.
- Cornelis Hendricus Rooijackers (Nederwetten/Nuenen, 26 juni 1917 – Uden, 17 januari 2015). Hij studeerde muziek in Boxmeer (1940-1943) en aan het conservatorium in Rotterdam (1945-1946). Van 1943 tot 1949 was hij conventualis in St. Agatha.
- Theodorus Joannes Steinmetz (Amsterdam, 18 oktober 1917 – Ango, 29 oktober 1949). Hij werd missionaris in Congo op de missiepost in Ango. Hij kwam om het leven door verdrinking.
- Andreas Leonardus Johannes Engwirda (Rotterdam, 11 februari 1918 – Amersfoort, 19 januari 1973). Van 1943 tot 1946 was hij conventualis in Hees/Nijmegen.
- Joannes Gerardus Meulman (Alkmaar, 15 maart 1918 – Veghel, 11 juli 1942). Hij overleed acht dagen vóór de priesterwijding.

Van 7 tot 9 oktober 1937 hield procurator-generaal, Petrus Maria Rutten, visitatie in Zoeterwoude.

In maart 1938 kwam broeder Bernulphus Anthony Gruithuizen naar Zoeterwoude. Hij werd geboren in Son op 12 februari 1912 en overleed in Hastings op 11 november 1998. Hij was van 1936 tot 1938 novice in St. Agatha, waar hij op 3 maart 1938 de tijdelijke professie deed. Vervolgens werd hij naar Zoeterwoude gezonden. In 1937 had hij op de Bisschoppelijke Nijverheidsschool in Voorschoten bij de Broeders van de Onbevleete Ontvangenis kooklessen gevolgd. Eind augustus 1938 bezocht hij zijn familie vooraleer hij naar Hastings vertrok. In de USA zou hij vanaf het najaar van 1938 dienstbaar zijn in verschillende gemeenschappen. In 1938 verruilde broeder Isidorus van Dinther Zoeterwoude voor Hees-Nijmegen. Op 31 augustus 1938 kwam broeder Henri Vogels uit Neeritter naar

Zoeterwoude. Vogels werd in Boekel geboren op 7 juni 1913 en deed op 21 mei 1934 in St. Agatha de tijdelijke professie. Hij koos *Harrie* als kloosternaam. Van juni 1934 tot augustus 1938 was hij conventualis in Neeritter. De solemnele professie deed hij in Uden op 21 mei 1937. Van augustus 1938 tot september 1945 was hij conventualis in Zoeterwoude.

Tijdens de paasvakantie 1938 vertoefde Henricus van Rooijen tien dagen in Parijs om er archiefonderzoek te verrichten in verband met de geschiedenis van de orde, heel in het bijzonder omtrent de geschiedenis van de heilige Odilia. Rond 15 juli reisde hij nogmaals naar Parijs om het archiefonderzoek voort te zetten. Hij verbleef er bij de petites sœurs de l'assomption.

Zoeterwoude – het convent in 1938

Zittend v.l.n.r.: W. van Hees, Mgr. F. Blessing en G. Klaverweijden; Staand eerste rij v.l.n.r.: Cl. Kauling, J. Sanberg, J. den Boer, Th. Steinmetz, A. v.d. Wijst, H. van Rooijen, S. Soemodiwirjo, M. Godefrooy, A. Beijersbergen, J. Kooyman, B. Looten, R. Kloeg, J. Eering, A. Stringa, P. Peeters Weem, P. Vis, L. Spierings en J. Verhoeven; Staande tweede rij v.l.n.r.: A. Engwirda, J. Vink, B. van Duin, H. Nienhuis, H. van Haaren, broeder A. de Louw, broeder C. Varion, broeder W. v.d. Span, broeder M. Berrevoets, broeder C. Verhoeven, C. Ammerlaan, A. Brouwer (postulant), J. Meulman, broeder H. Janssen, F. van Vroonhoven, J. Jurgens, P. Verbeeten en A. Lamot.

Op 19 maart 1938 werd Mgr. Fredericus Blessing in Bondo tot bisschop gewijd. Hij koos als devies: *Et vos vivetis* (Ook jullie zwarten zullen tot leven komen). Henricus van Rooijen bracht op de volgende wijze hulde: *Hij was de eerste bisschop, die de kleine orde van de Kruisheren sinds ruim twee eeuwen heeft opgeleverd. Maar zijn verschijning is iets volkomen nieuws in de orde. Zij betekent, dat voortaan regelmatig kruisheren een plaats zullen hebben in de hiërarchie van de Kerk.(...). Mgr. Blessing is kruisheer met hart en ziel. God zegene hem en zijn schone missie en schenke hem de vreugde eenmaal zelf zijn eerste zwarte priester te mogen wijden. Kort na de wijding kwam Monseigneur naar Europa. Hij bezocht toen ook Zoeterwoude. Bij die gelegenheid werd de foto gemaakt van Monseigneur te midden van het gehele convent. Rechts van Mgr. zit de H.E. Prior dr. W. Van Hees, links van hem de suprior en pastoor G.J. Klaverweijden.* (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp.114-116)

Op 18 juli 1938, de feestdag van de heilige Odilia, kwam Mgr. Blessing terug naar Zoeterwoude. 's Avonds celebreerde hij een pontificaal lof. Tijdens dit lof wijdde hij een nieuw beeld van Odilia, dat door de Haarlemse beeldhouwer Mari Andriessen vervaardigd was. *Het beeld is in kalkzandsteen gehouwen: Sinte Odilia staat rechtop, de kruisvaan in de hand, aan haar voeten knielt broeder Jan van Eppa, de spade vasthoudend, waarmee hij de heilige relieken heeft opgegraven. Het beeld is architectonisch van opbouw, het is in zijn uitdrukking echt middeleeuws, hoewel het toch ook kennelijk een modern beeld is. De gelaatsuitdrukking heeft dat starende, afwezige, als opgenomen in een hogere realiteit, dat middeleeuwse beelden zo typeert.*

Tal van mensen met erkende smaak, Pieter van der Meer de Walcheren, Gabriel Smit, Antoon van Duinkerken, Prof. dr. Bijvanck hebben het geprezen als een waardig stuk werk. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 116-117).⁴

In augustus 1938 werd Antonius Jacobus Maria Beijersbergen van Henegouwen naar Maaseik verplaatst. Hij was van 28 september 1931 tot 1938 professor kerkgeschiedenis en zang geweest in Zoeterwoude. In Maaseik werd hij tot het einde van de Tweede Wereldoorlog leraar aan het college.⁵ Antonius Johannes Theodorus Maria Benschop, die zijn studies in St. Agatha had voltooid, kwam nu naar Zoeterwoude.⁶ De leiding van de Gregoriaanse zang lag vanaf het najaar 1937 bij Arnoldus Nicolaas Stringa (1909-1989).⁷ Op 14 september 1938 keerde Henricus van Rooijen terug uit Frankrijk. Kort daarop deed hij afstand van het ambt van bibliothecaris. Benschop werd aangesteld als bibliothecaris, een taak die hij tot 1953 verrichtte. Vanaf 1941 tot 1953 was hij tevens professor in de gewijde rede en aalmoezenier van de scouts in de parochie. Over Benschop werd verteld dat hij als bibliothecaris alles keurig in orde hield en dag in dag uit tussen de boeken zat.⁸

1938-1939

In september 1938 kwamen negen fraters uit Neeritter naar Zoeterwoude. Zij hadden het noviciaat gemaakt in Neeritter van 1937 tot 1938. Op 28 augustus 1938 deden zij de tijdelijke professie in Neeritter. Zij studeerden filosofie in Zoeterwoude van 1938 tot 1940 en theologie in St. Agatha van 1940 tot 1944. De solemnele professie deden zij in St. Agatha op 28 augustus 1941. Zij werden tot priester gewijd in 's-

Hertogenbosch op 19 juni 1943 door Mgr. W. Mutsaerts.

- Theodorus van den Elzen (Uden, 3 augustus 1916 – St. Agatha, 29 oktober 1994). Hij studeerde theologie in St. Agatha van 1940 tot 1945. Van oktober 1945 tot juli 1947 studeerde hij dogmatische theologie aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen en promoveerde er tot doctorandus in de theologie. In Rome studeerde hij van november 1947 tot juni 1950 en behaalde er op 23 juni 1950 de graad van licentiaat in de H. Schrift. Van maart 1951 tot juni 1951 studeerde hij aan de École Biblique in Jeruzalem. Hij werd conventualis in Hees/Nijmegen van oktober 1945 tot 8 december 1954 en werd vervolgens benoemd tot professor in de schriftuur in St. Agatha.
- Bernardus Josephus van Horn (Surabaya, 9 juli 1917 - ?). Hij studeerde theologie in St. Agatha in de jaren 1940 tot 1942 en verliet de orde met dispensatie in de tijdelijke geloften op 4 mei 1942. Terwijl de andere fraters op 28 augustus 1941 de solemnele professie deden, vernieuwde hij op die dag de tijdelijke geloften.
- Franciscus Petrus Nillesen (St.-Michielsgestel, 26 juli 1917 - ?). Hij was bestemd voor de missie, maar geraakte niet weg omwille van de oorlog. In afwachting werd hij conventualis in Neeritter van 1943 tot 1946. Na de Tweede Wereldoorlog was hij van 15 juni 1946 tot 1953 missionaris in Belém do Pará. Hij verliet de orde op 13 maart 1953 met dispensatie in de solemnele geloften en verkreeg incardinatie in het bisdom.
- Gerardus Cornelis Maria Kester (Naaldwijk, 30 november 1917 – Buta, 30 mei 1965). Hij werd bestemd voor de missie, maar geraakte niet weg wegens

de oorlogsomstandigheden. In afwachting van zijn vertrek naar Congo verbleef hij tot 1946 in Hees/Nijmegen. In maart 1946 vertrok hij naar Bongo. Hij werd op 30 mei 1965 vermoord door rebellerende simba's.

- Josephus Sophia Antonius Alphonsus de Meulemeester (Bergen op Zoom, 13 maart 1918 – Rotterdam, 5 mei 1951). Hij werd benoemd voor de gemeenschap van St. Agatha.
- Christianus Leijen (Nistelrode, 13 augustus 1916 - ?). Hij verliet de orde na één jaar filosofie met dispensatie in de tijdelijke geloften.
- Adrianus van Dijk (Uden, 29 januari 1919 – Oss, 13 april 1989). Van augustus 1944 tot oktober 1946 was hij conventualis in Bussum/Amersfoort. Van 1946 tot 1950 studeerde hij Politieke en Sociale Wetenschappen aan de Katholieke Universiteit in Leuven en promoveerde er op 20 juli 1950 tot licentiaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen.
- Theodorus Copray (Den Haag, 18 mei 1919 – Amersfoort, 16 april 1981). Hij studeerde theologie (historische afdeling) aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen en slaagde in zijn doctoraal examen op 15 juni 1948. Hij werd benoemd voor de gemeenschap in St. Agatha en was er tien jaar actief. In 1958 werd hij secretaris van de magister-generaal.

Op 7 en 8 november 1938 hield magister-generaal Van Dinter visitatie in Zoeterwoude.

In de maand november van 1938 werd Clemens Kauling⁹ door de bisschop van Haarlem gevraagd om de zorg voor het mannelijk jeugdwerk van het district Leiden en omstreken op zich te nemen. De benoe-

ming ging in op 28 november 1938. Beoogd werd vooral de *Kruisvaart*. Dit jeugdwerk, in 1933 in het Bisdom Haarlem opgericht, maakte deel uit van de Katholieke Actie en viel rechtstreeks onder de Katholieke Jongens Centrale (KJC) van het bisdom Haarlem. De organisatie was bedoeld voor jongens tot zeventien jaar. Minder dan voor bijvoorbeeld de Katholieke Verkenners lag de nadruk op het spel. Veel meer werd de katholieke geestelijke vorming van de jeugd beoogd.

Clemens Kauling (1910-1960)

Broeder Bonifatius (Wilhelmus Cornelissen) vertrok in de loop van 1938 naar St. Agatha. *Hij was voortdurend ziek: het schijnt dat hij het klimaat hier niet verdragen kan.* (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p.126).¹⁰

Op 1 april 1939 werd H.J. Smeets geïnstalleerd als burgemeester van Zoeterwoude. *Tot nog toe was hij secretaris. Tegen alle usance in is hij hier burgemeester be-*

noemd, omdat deken Jonckbloedt en pastoor Klaverweijden voor hem zijn gaan pleiten bij de Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland (benoeming op 14 maart). (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p.126) Smeets was burgemeester tot 29 januari 1945.

Op 30 april 1939 kwam Mgr. Huibers, bisschop van Haarlem, het vormsel toedienen in de kruisherkerk aan de kinderen van de parochie. Johannes Petrus Huibers (1875-1969) was bisschop van Haarlem in de periode 1935-1960. In 1935 werd hij tot bisschop van Haarlem benoemd, als opvolger van de overleden Johannes Aengenent.

Op 19 mei 1939 was het mandaat van prior Van Hees voorbij. Onder voorzitterschap van de prior van Rotterdam, Marinus Antonius Nillesen, werd de verkiezing gehouden van een nieuwe prior. Van Hees werd opnieuw gekozen. Op 26 mei 1939 werden de nieuwe raadsleden van de prior gekozen. Al in 1936 was bepaald dat zolang de gemeenschap niet groter werd, men zich zou beperken tot twee raadsleden. De gemeenschap koos Henricus van Rooijen en Petrus Lambertus Spierings.

Op 14 juli 1939 reisde van Rooijen weer naar Parijs voor archiefonderzoek.

Op 30 juli 1939 celebreerde Johannes Bosmans zijn eerste H. Mis in de klooster- en parochiekerk van Zoeterwoude. Hij was de eerste priester van de parochie, die sinds de oprichting gewijd werd en de eerste Zoeterwoudse kruisheer. In de *Leidse Courant* verscheen in de maandageditie op 31 juli een uitvoerig verslag op pagina drie. Op zaterdagavond 29 juli arriveerde

de neomist aan de Schenkelweg, vergezeld van zijn ouders en pastoor Klaverweijden. Het gezelschap, dat hartelijk werd begroet door prior Willem Van Hees, werd verzocht om plaats te nemen in een landauer, aangespannen met vurige schimmels, zodat de feestelijke intocht in Zoeterwoude kon beginnen. Voorop liepen de Sint-Jansfanfare en de jongens en de meisjes van de jeugdbewegingen. Onderweg wapperden aan nagenoeg ieder huis de driekleur en veelal ook de pauselijke wimpel. Achter de koets volgden vele auto's met daarin familieleden, kruisheren, kerkmeesters enz. *Voor het huis van de Burgemeester reed de koets tot voor het bordes, waar de edelachtbare heer H.J.J.A. Smeets, burgemeester van Zoeterwoude, zijn opwachting maakte om een welkomstwoord te spreken bij de wederkomst van de geboren Zoeterwouder, die hier ook twee jaar zijn studies heeft gemaakt. Spreker verzekerde de neomist diens studie en voorbereiding steeds met belangstelling gevolgd te hebben en wees op de rechtmatige vreugde bij de uitverkiezing van de eerste jonge priester uit deze parochie (...).* De fleurige stoet tot verder. Op het kerkplein stonden wel honderd bruidjes in een dubbele haag met opgestoken witte bloemen vanuit het kerkplein tot aan het kerkportaal. Van zodra de neomist naar de sacristie was gegaan, stroomden de gelovigen de kerk in. Witte lelies en wuivende palmen waren gebruikt om het interieur te versieren. In grote letters was in de triomfboog boven het altaar aangebracht: *Gij zijt Priester in Eeuwigheid*. Op kleurige schilden prijkten de wapens van de kruisheren, van de gemeente en de tekenen van de priesterlijke waardigheid (de kelk en de stola). De Schola Cantorum, onder leiding van kruisheer Stringa, zong de Gregoriaanse gezangen en het Ave Maria van

César Franck. De neomist werd bij het celebreren van het Lof ter ere van Maria, de patrones van de kruisherenstudenten, geassisteerd door pastoor Klaverweijden als diaken en kruisheer Joannes Sweers, kruisheer in Brazilië, als subdiaken. 's Zondags droeg de nieuw gewijde priester zijn Eerste Heilige Mis op in een bomvolle kerk. Klaverweijden fungeerde als priester-assistent, Clemens Kauling als diaken en IJsbrand Snabel als subdiaken.¹¹ Deken C.M. Jonckbloedt nam plaats in de koorbanken. De Schola zong de tweestemmige Missa Tertia van Hallen. Willem Van Hees was de feestpredikant: *(...). Iedere jongeling komt eens voor de vraag te staan, hoe hij zijn toekomst zal ingaan. Ieder kan zijn eigen keuze doen, desnoods die keuze veranderen: dat staat hem vrij. Ieder kan dat, behalve diegene die priester wil worden. Een toekomstige priester heeft zich af te vragen, niet wat hij zelf het liefst zou willen, maar alleen of God hem vraagt, of God hem uitnodigt. Er zijn er talloos velen geweest, die het priesterschap begeerden, maar niet konden bereiken, omdat God hen niet geroepen had. (...). Hoeveel priesters hebben als kind nog voor het tabernakel in de kerk geknield en vol van een zoet verlangen, van die heerlijke jeugddroom, hebben ze telkens gevraagd: mocht ook ik eens Uw Priester worden. Ouders en dierbaren, die hun kind lieten gaan studeren,, verloren hem geen ogenblik uit hun gedachten, en met heilige schroom zagen zij de wijdingsdag steeds naderbij komen. (...). Na steeds gloedvoller de grootheid van het H. Priesterschap voorgesteld te hebben, zegt de gewijde spreker, dat de priester zijn waardigheid draagt als een schat, die niemand hem kan ontroven, de kroon die zijn hoofd siert is zijn onvervreemdbaar bezit, niets of niemand kan hem scheiden van de liefde*

waardoor Christus hem deelgenoot maakt van zijn eeuwig Priesterschap. Aan het einde van de heerlijk predicatie richtte de Prior zich tot de jonge priester met vaderlijke woorden (...). Denk er aan, niet voor u zelf zijt gij tot priester gekozen, maar voor anderen. Arbeid zoveel gij kunt, wees priester zoveel gij maar kunt, opdat uw priesterschap u het honderdvoudige loon moge schenken, dat beloofd is aan degenen, die alles verlaten hebben voor Christus. (...). Vóór de receptie kwamen de leden van de Hanze, de R.K. Middenstandsvereniging, samen in het klooster om de jonge priester te feliciteren. Ze hadden een miskelk aangeboden, *die reeds deze morgen bij het eerste Offer is gebruikt.* De voorzitter van de Hanze, de heer Johannes Vlasveld, vroeg om *een enkele maal bij het Offer de leden van de Hanze te willen gedenken in zijn gebeden voor de belangen van hun geestelijke en tijdelijke zaken.* De receptie zelf werd zeer druk bezocht. Iedereen was vol bewondering voor de tentoongestelde geschenken. *Vooral het werk van de misiekrans, twee kazuifels, een koorkap en een stola was zeer goed naaldwerk en getuigde van kunstzinnigheid en grote ijver. Ook de geschenken van de zuster van de neomist hadden veel bewondering.* Na de receptie bracht de St. Jansfanfare voor het klooster een serenade, waarbij de heer A.H. Duyvestijn een speech hield en de waarde van de kruisen in de muziek vergeleek met de harmonie van het leven, *waarbij het kruis de hoogste waarde heeft.* Om zestien uur celebreerde de neomist een plechtig Lof, geassisteerd door Prior Van Hees als diaken en IJsbrand Snabel als subdiaken. Onder dit Lof zong de Schola o.a. Het Ave Verum van Josquin des Prez en Salve Regina van Henk Andriessen. Na het Te Deum begaf de neomist zich naar de

ouderlijke woning, dat door de burens prachtig was versierd.

In augustus 1939 kwam Fré Jägers aan, die benoemd was voor de gemeenschap van Zoeterwoude en die aan de Rijksuniversiteit van Leiden wis- en natuurkunde ging studeren.¹² Jägers studeerde één academiejaar in Leiden en vervolgens van 1941 tot 1947 aan de Gemeente-Universiteit in Amsterdam. Op 24 januari 1951 promoveerde hij tot doctorandus in de natuur- en wiskunde en in de meteorologie. Hij was conventualis in Zoeterwoude tot 1944 en werd daarna leraar in Amersfoort.

Cfrs. G. Klaverweijden, G. van Bommel en A. Verhofstadt in Scherpenheuvel

Op dinsdag 22 augustus 1939 raakte het niet-aanvalspact tussen Duitsland en de Sovjet-Unie bekend.¹³ De internationale spanning steeg onmiddellijk tot het kookpunt. Op zondag 27 augustus keerde Henricus van Rooijen plotseling uit Parijs terug. Men had hem daar aangeraden naar zijn vaderland terug te keren, omdat men ervan overtuigd was dat dit maal de oorlog onvermijdelijk was. Op maandag 28 augustus werd de mobilisatie in Nederland afgekondigd. Alle spoorwegverkeer werd voor het leger opgevoerd. Van Rooijen kwam op donderdag 31 augustus van Rotterdam naar Leiden met een propvolle autobus. Op 1

september 1939 vielen Duitse legers Polen binnen. In de Rijksdag verklaarde Hitler dat hij het *Feldgrau* niet zou afleggen vooraleer Duitsland had gezegevierd of was verslagen. In het laatste geval zou hij niet meer in leven zijn. Hij had Goering aangewezen als zijn eerste en Rudolf Hess als zijn tweede opvolger. Op zondag 3 september verklaarden Engeland en Frankrijk Duitsland de oorlog. Van Rooijen noteerde: *De oorlog is zo opnieuw in Europa losgebarsten. Wat zal de toekomst ons brengen? Nederland is nu nog een eiland van vrede, maar er hangen angstwekkende, dreigende wolken boven ons vaderland. In deze duistere dagen moet ons parool zijn: bidden en niet versagen.*

1939-1940

In de maand september 1939 kwam een nieuwe broeder als conventualis naar Zoeterwoude: broeder Theobald Janssen. Theodorus Henricus Janssen werd geboren in St. Agatha op 22 juni 1915. Hij trad in bij de kruisheren in St. Agatha en deed de tijdelijke professie op 14 april 1939. Hij koos *Theobald* als kloosternaam. Hij bleef in St. Agatha tot september 1939 en werd dan naar Zoeterwoude gestuurd om er te gaan helpen. Hij verliet de orde na afloop van de tijdelijke professie in augustus 1942.

Op 1 oktober 1939 werd in Zoeterwoude plechtig het afscheid gevierd van vier missionarissen, die ondanks mijnevelden en verscherpte controle op zee toch naar de overzeese missiegebieden vertrokken. Twee gingen naar Java: Johannes van der Pol en Antonius Walterus van Dijk. De twee anderen gingen naar Belém do Parã in Brazilië: Theodorus Laurentius Antonius Arnoldus en Joannes Dominicus Maria Sweerts. Alle vier

hadden filosofie gestudeerd in Zoeterwoude in de jaren 1933 tot 1935.¹⁴

De magister-generaal was in het begin van de zomer naar Amerika vertrokken om er visitatie te houden. In november 1939 keerde hij terug. Tijdens zijn afwezigheid hield Petrus Maria Rutten op 6 en 7 oktober 1939 visitatie in Zoeterwoude. Omdat het convent groter werd, werd op 8 november 1939 een derde raadslid gekozen, met name Arnoldus Nicolaas Stringa.

Met betrekking tot de gemeentelijke luchtbescherming werd Petrus Lambertus Spierings door de gemeente Zoeterwoude aangesteld als gasspecialist. Hij volgde op de militaire basis van Gorinchem een cursus die een week duurde.

Op 10 november 1939 noteerde van Rooijen dat de politieke atmosfeer zeer dreigend was. *Allerlei wilde geruchten deden de ronde: men vreesde een inval van Duitsland in Nederland. Tal van militaire maatregelen waren al genomen. Het gevaar is echter op het laatste ogenblik afgewend door de stap die onze geëerbiedigde Koningin, Hare Majesteit Wilhelmina en Zijne Majesteit, Koning Leopold van België bij de Duitse regering genomen hebben. God bescherm ons dierbare, kleine Nederland!*¹⁵

Henricus van Rooijen ontving op 22 november 1939 van de bisschop van Haarlem, Mgr. J.P. Huybers, de aanstelling tot moderator van de R.K. Studentenvereniging *Sanctus Augustinus* in Leiden.¹⁶

Dertien fraters kwamen in september 1939 naar Zoeterwoude. Zij hadden in 1938-1939 het noviciaat gemaakt in Neeritter en deden op 28 augustus 1939 de kleine professie. Van 1939 tot 1941 studeerden zij fi-

losofie in Zoeterwoude en van 1941 tot 1945 theologie in St. Agatha. De solemnele professie deden zij in St. Agatha op 28 augustus 1942. Mgr. W. Mutsaerts wijdde hen tot priester in 's-Hertogenbosch op 10 augustus 1944.

- Antonius Bernardus Maria Hogema (Amsterdam, 15 juni 1917 – Beyenburg, 8 maart 2013). Hij werd conventualis in Rotterdam in 1946 en op 6 juli 1946 kapelaan in de parochie H.-Kruisvinding.
- Gerardus Jacobus Koek (Roelofarendsveen, 16 juni 1917 - ?). Hij studeerde theologie in St. Agatha van 1941 tot 1946 en verliet op 28 oktober 1946 de orde met dispensatie in de solemnele geloften.
- Henricus Verbeek (Haps, 10 oktober 1917 – Buta, 30 mei 1965). Na de theologie in St. Agatha verbleef hij tot april 1946 in Diest en reisde dan af naar Congo. Hij werd in 1965 vermoord door rebellerende Simba's.
- Cornelius Gerardus Petrus van Leeuwen (Den Haag, 14 november 1917 – Rotterdam, 21 december 1988). Hij werd benoemd voor de gemeenschap van Uden en werd leraar aan het Kruisherencollege.
- Henricus Andreas Leijendekker ('s-Gravenhage, 5 november 1918 - ?) studeerde theologie in St. Agatha in 1941-1942 en verliet de orde in juli 1942 na afloop van de tijdelijke professie.
- Henricus Josephus Kerstholt (Djakarta, 30 november 1938 - ?) studeerde theologie in St. Agatha in 1941-1942 en verliet de orde op 24 juli 1942 na afloop van de tijdelijke professie.
- Gerardus Josephus Theodorus Nijkamp (Hellendoorn, 10 maart 1919 – Tilburg, 20 augustus 1997). Vanaf augustus 1945

werd hij aangesteld als conventualis in Uden en leraar aan het Kruisherencollege.

- Henricus Johannes Miedema (Albergen, 25 april 1919 - ?). Hij verliet de orde in juli 1940, na het eerste jaar filosofie in Zoeterwoude.
- Gerardus Antonius Nillesen (Heeze, 28 april 1919 – Uden, 27 december 1999). Van augustus 1945 tot in de zomer van 1946 was hij conventualis in Bussum en sloot daarna aan bij het convent van Amersfoort om er te fungeren als leerkracht.
- Gerardus Hendrikus van Hoorn (Boxtel, 5 augustus 1919 – Oeffelt, 2 januari 1990). Hij studeerde theologie in St. Agatha tot 1947 en werd priester gewijd door Mgr. W. Mutsaerts in Nijmegen op 28 juli 1946. Aan het St. Thomasinstituut in Brussel volgde hij van oktober 1947 tot april 1948 de voorbereidende klas van de opleiding regentaat wetenschappen. In 1948-1949 studeerde hij in Rome aan de Scuola Vaticana di Bibliotheconomia. In 1949-1950 studeerde hij in Rome aan de Scuola Vaticana Paleografica. Op 25 juni 1949 legde hij examen af aan de bibliotheekschool, op 27 juni 1950 aan de archiefschool. Hij werd conventualis in St. Agatha.
- Julius Stukart (Rotterdam, 23 november 1919 - ?). Op 28 augustus 1942 hernieuwde hij in St. Agatha de tijdelijke geloften voor één jaar. Hij verliet de orde in augustus 1943 na afloop van de tijdelijke professie.
- Albertus Christianus de Jager (Uden, 19 april 1929 – Uden, 4 september 1998) werd conventualis in St. Agatha van augustus 1945 tot januari 1947 en vertrok dan naar de missie in Belém do Pará. In

afwachting van de afreis in 1947 was hij gedurende enkele maanden kapelaan in Odiliapeel en vervolgens in Gassel.

- Leonardus Gerardus Antonius van Noort (Den Haag, 5 mei 1920 – ? 2004) studeerde van oktober 1945 tot oktober 1946 kerkelijk recht aan de Katholieke Universiteit Leuven. Van oktober 1946 tot juli 1949 studeerde hij Utrumque Ius aan het Pontificum Atheneum Lateranense in Rome en promoveerde tot doctor op 28 juni 1949. Vanaf 22 augustus 1949 werd hij lector in het Kerkelijk Recht in St. Agatha.

Op 9 mei 1940 reisden Van Hees, Klaverweijden, van Rooijen en de kerkmeester N. van den Akker naar Haarlem, om er met beeldhouwer Mari Andriessen te onderhandelen over de vervaardiging van een nieuw beeld voor de kerk. Het moest een Moeder van Smarten worden. Het Odilia-beeld werd indertijd geplaatst boven het zijaltaar aan de epistelzijde in de kerk, terwijl het nieuwe beeld boven het zijaltaar aan de evangeliezijde moest komen. De reis werd ondernomen met de auto van Van den Akker. Het werd geen aangename autorit: *De oorlogsdreiging is de laatste dagen weer sterker geworden, vandaar dat weer tal van militaire maatregelen genomen zijn tegen een mogelijke aanval van Duitse zijde. Op de weg van Leiden naar Amsterdam, op dat gedeelte tenminste waar geen tram loopt, had men om de vijftig meter een militaire vrachtauto dwars over de weg gezet. De bedoeling hiervan zou zijn, zoals men vertelde, te verhinderen dat men op die prachtige wegen met vliegtuigen kon dalen. Wilde geruchten doen de ronde over wapens, die in het geheim van de Duitse legatie in Den Haag zijn opgehoopt.* (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p. 141)

Cfrs. Van Hees, Klaverweijden en Bakker

Op 3 september 1939 verklaarden Engeland en Frankrijk de oorlog aan Duitsland. Nederland verklaarde zich neutraal tegenover de oorlogvoerenden: binnen het Nederlandse grondgebied, het watergebied en het luchtruim werden geen vijandelijkheden toegelaten, op straffe van ontwapening en internering. Ondanks de neutraliteit waren er al gauw aanzienlijke verliezen bij schepen onder Nederlandse vlag die op mijnen liepen of zelfs werden getorpedeerd.

Adolf Hitler wilde de aanval in het Westen laten beginnen op 12 november. Een snelle verovering van de vliegvelden in de lage landen en langs de Kanaalkust was zijn doel. De kortere vliegtijd naar Engeland was nodig om op grote schaal magnetische mijnen in de Britse kustwateren te kunnen uitwerpen waardoor, zo verwachtte de Führer, de bevoorrading van Engeland vanuit Azië en Amerika tot stilstand zou komen. De bedoeling was Engeland te isoleren en onder druk te zetten om met Duitsland tot een vergelijk te komen, zonder de noodzaak van een feitelijke bezetting van (een deel van) Engeland. Daarna zou de Duitse aanvalskracht weer naar het Oosten kunnen worden gericht voor de krachtmeting met Rusland. Het Duitse voornemen om in het westen aan te vallen werd ontwikkeld

in een dossier, genaamd *Fall Gelb*: een snelle bezetting van de Kanaalkust werd beoogd als springplank voor acties tegen Engeland. Om dat doel te bereiken waren vooral België en Luxemburg van belang voor een opmars waarbij de Franse Maginotlinie links bleef liggen.

Een bezetting van Nederland was voor het hoofddoel van de operatie niet echt nodig. De voorgenomen Duitse aanvalsdatum van 12 november werd op 7 november uitgesteld tot 15 november wegens de weersomstandigheden: mist en regen waren ongunstig voor de Luftwaffe. Dit opschuiven van de aanvalsdatum zou zich gedurende de winter van 1939-1940 nog vele malen herhalen; toen de aanval tenslotte op 10 mei 1940 kwam was dit al de twintigste vastgestelde aanvalsdatum.

In Zoeterwoude noteerde Henricus van Rooijen op 10 mei 1940: *Deze morgen werden de vreedzame bewoners van Mater Dolorosa om half vier plotseling gewekt doordat een vliegtuig rakelings over het dak van het klooster vloog. De meeste conventuales stonden onmiddellijk op om te zien wat er aan de hand was. Spoedig begon het afweergeschut van Voorschoten te werken. Een ogenblik dacht men nog aan een verdwaald Engels vliegtuig, maar spoedig werd het duidelijk, dat men hier niet met een Engels, maar met Duitse vliegtuigen te doen had. Steeds meer vliegtuigen kwamen overvliegen, meest in de richting van het vliegveld Valkenburg. In de omgeving van Delft zag men herhaaldelijk hoe vliegtuigen in brand geschoten werden en in vlammen omlaag kwamen. Sommigen hebben er zo negen zien vallen. Spoedig ging men de radio aanzetten. Toen vernamen, dat over heel het land heen Duitse vliegtuigen aanvallen deden. Het vliegveld Eindhoven was gebombardeerd. Vervol-*

gens kwam het bericht dat de Duitse legers de Nederlandse grens overschreden hadden.

Om vijf uur liet de prior met Metten en Laudan beginnen, omdat toch allen al waren opgestaan. Cfr. Benschop moest naar de Goede Herder, waar hij de Rector vervangt, die met de provinciale overste in Rome vertoeft voor de heiligverklaring van de Stichteress van de Congregatie.¹⁷ Cfr. van Rooijen moest in Stompwijk de H. Mis gaan lezen.¹⁸ De prior liet beiden met een taxi wegbrengen. Per fiets gaan vond hij te gevaarlijk, omdat men allerwegen van het dalen van parachutisten hoort. Toen cfr. van Rooijen naar Stompwijk reed, stond heel het dorp Zoeterwoude langs de weg. Aanvankelijk had men zich laten geruststellen door de mededeling van een wethouder van de gemeente, die beweerde dat het gehele geval een oefening van het Nederlandse leger was. Maar bij oefeningen schiet men geen reeksen vliegtuigen omlaag. Nog om half zes vlogen tal van vliegtuigen, meest Duitse transportvliegtuigen over: zij gingen parachutisten afwerpen boven het vliegveld Valkenburg. Langzamerhand kwamen meer berichten door. Het bezoek van de Duitse gezant aan het ministerie van buitenlandse zaken, die de brutale bewering deed, dat Nederland gemene zaak gemaakt zou hebben met Engeland. Het vlammende protest van onze dappere, geëerbiedigde vorstin. In de voormiddag heeft men onze kelder als schuilkelder ingericht. Cfr. Spierings had de leiding. De hoofdschuilplaats is gemaakt in het fietsenhok. De vensters zijn aan beide kanten met zandzakken en ijzeren platen gebarricadeerd. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 142-144)¹⁹

De Duitse aanval kwam op 10 mei 1940 in alle vroegte, zowel van landszijde als

van de zeezijde. Het officiële tijdstip was vijf minuten vóór vier. Zonder voorafgaan- de oorlogsverklaring viel het Duitse leger Nederland binnen. De overmacht was over- rompelend. De Nederlandse militairen die, sinds in april 1940 de staat van beleg was afgekondigd, voorbereid waren op een mogelijke Duitse invasie, werden door het oorverdovende lawaai in hun slaap gewekt en velen vielen al snel als krijgsgevangenen in Duitse handen. Veel Nederlandse vlieg- tuigen werden in de vroege ochtend van 10 mei 1940 op hun basis vernietigd door Duitse bombardementen. Vliegtuigen die kans zagen op te stijgen, leverden indruk- wekkende prestaties, zeker als men beseft dat één Nederlands toestel doorgaans vijf tot tien Duitse opponenten tegenover zich vond. Het Duitse leger moest hoe dan ook een hoge prijs betalen voor de invasie in Nederland. De Brigade Luchtdoelartillerie vormde een levensgrote bedreiging voor de logge Duitse transportvliegtuigen. Door de luchtafweer werden ruim tweehonderd toe- stellen neergehaald. Het Duitse plan om de koningin en de regering gevangen te ne- men, was mislukt.

Duitse parachutisten in Holland, mei 1940

Op 11 mei 1940 meldde van Rooijen: *De prior heeft een wacht ingesteld, die 's nachts de ronde doet om mogelijk onraad te signaleren. We wisselen elkander beurte- lings af. Overdag hebben we nog herhaal-*

delijk Duitse vliegtuigen zien overkomen, die van Voorschoten uit beschoten werden. Ze wierpen weer parachutisten af boven Valkenburg. Men zag ze als kleine, witte wolkjes dalen. Uit de oorlogsberichten is moeilijk wijs te worden. Het Oosten van het land (Groningen, Friesland, Drenthe, Over- ijsel en Gelderland schijnt wel overweldigd te zijn. De vijand staat voor de Grebbeli- nie. Omtrent Brabant is de berichtgeving niet zo duidelijk: er zouden daar Franse en Engelse tanks opereren. De Moerdijkbrug is nog steeds in handen van Duitse parachutis- ten. Vanmorgen is het in Leiden tot een bot- sing gekomen tussen Nederlandse militai- ren en N.S.B.-ers. Aldus wordt verteld. We zagen hier omstreeks 12 uur inderdaad een N.S.B.-er voorbij fietsen in de richting Lei- den met het verboden N.S.B.-vlaggetje op de fiets. De prior heeft allen verboden, naar Leiden te gaan. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p. 150)

Op 12 mei 1940 werd het hele convent uit bed gebeld om in de schuilkelder een onderkomen te vinden. Na een korte tijd kon iedereen weer zijn bed opzoeken. In het klooster was een meldingspost voor luchtalarm ingericht, die dag en nacht werd bewaakt. Een gezongen mis was die zon- dag onmogelijk, ook al was het Pinksteren: een gelezen mis volstond om de mensen na de dienst de gelegenheid te geven om zo vlug mogelijk naar huis terug te keren en niet blootgesteld te worden aan mogelijk luchtgevaar. Na de middag werd het Lof wel gezongen en preekte van Rooijen om de mensen moed in te spreken. Een majoor van het Nederlandse leger kwam de prior vragen of hij zeventig soldaten kon inkwar- tieren. *Het waren jongens die op het vlieg- veld Valkenburg gevochten hadden. Daar waren de Duitsers de eerste morgen met parachutisten en vliegtuigen gedaald. De*

Nederlandse weermacht heeft toen een poging gedaan, om het vliegveld terug te nemen. 34 Duitse vliegtuigen, die op het vliegveld stonden, zijn door onze artillerie in brand geschoten. Wij hoorden hier heel de vrijdag het doffe ploffen van het geschut en zagen boven Valkenburg een geweldige zwarte rookkolom van de brandende vliegtuigen. Ze hebben uren staan branden. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p. 151). Prior Van Hees liet onmiddellijk het hele gastenkwartier ontruimen. Rond 15.30 uur kwamen de soldaten doodmoe aan: Sinds vrijdagmorgen vroeg waren ze niet meer uit de kleren geweest. Het waren Friezen, dappere, harde kerels. De majoor zei, dat ze gevochten hadden als leeuwen. Sommigen gingen bij hun aankomst zitten en slapen aanstonds in. Onze broeder-kok heeft nog eten voor ze gekookt. 's Avonds moest hij voor de eerste luitenant, die erbij was, voor het front komen en kreeg een hartelijk hoeraatje van de manschappen. De officieren die erbij zijn, eten apart in de recreatiezaal van de broeders. Toen ze uit de autobussen stapten, waarmee ze gehaald zijn, vloog juist een Duits vliegtuig op 50 meter hoogte misschien over ons huis. We hebben wel in angst gezeten, dat het zou terugkomen om te bombarderen, maar er is niets gebeurd. De wagens van de compagnie staan achter op ons terrein, met takken gecamoufleerd. Door de radio is het bericht gekomen, dat een Duitse pantserkolonne door de Langstraat trekt. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 151-152)

Op 13 mei werden de berichten alsmat somberder. De radio heeft bekend gemaakt, dat Hare Majesteit de Koningin het land verlaten heeft. Prinses Juliana was met de beide prinsesjes al eerder naar Engeland gegaan. Ook de regering is heengegaan. Onder de mensen hoort men veel

kritiek. Ze kunnen de zaak echter niet beoordelen. De radio heeft ook doen weten dat de Duitse pantserkolonne de Moerdijkbrug bereikt en overschreden heeft. Het onheil komt langzamerhand nader. De komende nacht zal voortdurend bij de radio gewaakt worden. Vier confraters hebben zich daarvoor beschikbaar gesteld: cfrs. van Rooijen, Stringa, Kauling en Jägers. Ze hebben de nacht in vieren verdeeld en blijven om beurt een uur en drie kwartier op. Het is vooral te doen om de z.g. Berichten Luchtvaart. Zijn er alarmerende berichten over vliegtuigen hier in de buurt, dan moet de gemeenschap gewaarschuwd worden. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 151-152). Prinses Juliana met haar gezin vertrok onder begeleiding van prins Bernhard op de late avond van 12 mei 1940 naar IJmuiden waar het gezelschap zich inscheepte voor de oversteek naar Engeland. In de ochtend van 13 mei verliet koningin Wilhelmina Den Haag. Die middag vertrok ook de regering De Geer naar Engeland en werd het regeringsgezag overgedragen aan generaal H.G. Winkelmann. Intussen was de Grebbelinie het toneel van zware gevechten.²⁰

Zoeterwoude – refter

Na enkele oorlogsdagen was de Nederlandse oorlogsvloot uitgeschakeld en munitie voor luchtafweergeschut was er haast niet meer. Veel steden en dorpen hadden

schade opgelopen, terwijl spoor- en verkeersbruggen vernield of opgeblazen waren. In de havenplaatsen waren schepen tot zinken gebracht zodat ze niet in Duitse handen konden vallen. In de namiddag van 14 mei 1940 werd Rotterdam gebombardeerd. *Bij het heldere weer zagen wij de geweldige rookwolken aan de horizon en ook de hoog opstijgende vlammen. Het vuur wordt steeds groter. Wij krijgen er vermoeden van, dat zich daar een verschrikkelijker catastrofe afspeelt. Na de middag hebben Duitse vliegtuigen ook gebombardeerd aan de hoge Rijndijk, in de omgeving van Groenendijk en verder op Alphen aan. Wij zaten in de kerk de vespers te bidden, toen overal in het rond het afweergeschut in actie kwam. Ten slotte werd het rumoer zo hevig, dat we tijdens het Magnificat halsoverkop uit het koor zijn weggevlucht, naar de schuilkelder toe. Daar hebben we de vespers afgemaakt. Toen we later boven kwamen, zagen we in de richting van Groenendijk grote rookwolken opstijgen. 's Avonds gingen er geruchten, dat Nederland gecapituleerd zou hebben. Wij wilden het aanvankelijk niet geloven. Plotseling zagen we dat in Leiden overal de lichten brandden: de verduistering was blijkbaar opgeheven. Spoedig kwam door de radio het ontstellende nieuws. Om verdere verwoesting van onze steden te sparen heeft generaal Winkelman besloten te capituleren. Wij hoorden zijn toespraak tot het Nederlandse volk besloten met 'Leve de Koningin' en het Wilhelmus. Het was aangrijpend. De soldaten beneden zijn verslagen. Sommigen hadden tranen in de ogen. 'Daar is nu die bittere strijd voor gevoerd', zei een van die harde Friezen. We zijn nog lang opgebleven, zaten op de recreatiezaal bijeen en bespraken de toekomst. Wat zal die ons brengen? Niet al-*

leen Duitse, maar ook nationaalsocialistische overheersing? De vermoordding van het christendom? Kerkvervolging? Terwijl we zo samen aan het praten waren, zijn we plotseling opgeschrikt door een hevige knal. Allen vlogen weg van de recreatie. Het bleek niets bijzonders te zijn: een soldaat had buiten een handgranaat geprobeerd. Eerst tegen twaalf uur zijn we naar bed gegaan. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 154-155). Het bombardement van Rotterdam werd gevolgd door het dreigement dat andere grote steden, te beginnen met Utrecht, de volgende slachtoffers zouden zijn. Dit dreigement en de onvoldoende voorbereiding en bewapening van het Nederlandse leger, leidden ertoe dat de Nederlandse opperbevelhebber Henri Gerard Winkelman (1876-1952) op 15 mei 1940 in de lagere school van Rijsoord de capitulatie van Nederland ondertekende, met uitzondering van Zeeland. Winkelman wilde de Franse troepen, die daar op 10 mei reeds waren aangekomen om de Nederlandse troepen te helpen, de gelegenheid geven om zich terug te trekken. Duitse bataljons zetten nu de aanval op Zeeland in en op 17 mei was de strijd in het voordeel van Duitsland beslecht. Angst en onzekerheid heersten bij de Nederlandse bevolking over wat de toekomst brengen zou.

Op 15 mei 1940 kwam in de namiddag een grote Duitse colonne uit de richting Rotterdam hier langs, motorrijders, tanks, vrachtwagens op rupsbanden, gewone vrachtauto's. De soldaten beneden hadden witte vlaggen uitgestoken en stonden ze in het gelid op te wachten. De Duitsers kwamen meteen de voorraad munitie, die ze hier nog hadden, weghalen. Ze waren meest erg gemoedelijk, boden de Hollanders sigaretten aan en maakten een

praatje. Er waren er bij, die van Uden gekomen waren en vertelden, dat daar niets verwoest is. Maar in Rotterdam, zeiden ze, ligt alles plat. Dit is voor ons voorlopig het einde van onze oorlog. Na vijf dagen vechten zijn wij bezet gebied! (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 155-156)

De Duitse militairen gedroegen zich onmiddellijk na de capitulatie correct en terughoudend. Snel hernam het dagelijkse leven zijn oude ritme. Er leek zeer weinig veranderd. Nederland zou een burgerlijk bestuur krijgen, waardoor het militaire bewind dat bestond sinds de capitulatie van het Nederlandse leger, slechts van korte duur zou zijn. Eind mei 1940 stelde Hitler een burgerlijk bestuur in met aan het hoofd rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart (1892-1946). Vrijwel overal in de samenleving gebeurde na 15 mei 1940 min of meer automatisch hetzelfde, met name zoveel mogelijk verder gaan langs de bekende en vertrouwde wegen en afwachten hoe het verder zou gaan.

Van 21 tot 27 juli 1940 preekte pater Winkel o.p. de retraite in Zoeterwoude. *Hij heeft moedige en heldere woorden gesproken over het geestelijke gevaar, dat ons plotseling bedreigt. Hij zei ook zeer beharstenswaardige dingen over het gezag, uiterst nuttig en leerzaam voor onze jonge mensen. Nu er geen missionarissen vertrekken kunnen is de klas, die thans zijn studies beëindigd heeft, over de verschillende huizen verdeeld. Cfr. H. Broersen²¹ en cfr. Fijnenberg²² zijn tot conventuales benoemd van Zoeterwoude.* (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p. 156)

De kruisherkerk in Zoeterwoude werd in augustus 1940 verduisterd met rolgordijnen en schermen. Daarna kon de hele verlich-

ting verder gebruikt worden. De kruisheren kwamen nog niets te kort, maar in de gemeente was men begonnen met de distributie van levensmiddelen.

1940-1941

Rond 10 september 1940 kwamen de volgende nieuwe fraters aan. Hun noviciaat hadden zij gedaan in Neeritter in 1939-1940 en aldaar op 28 augustus 1940 de tijdelijke geloften uitgesproken. Filosofie studeerden zij in Zoeterwoude van 1940 tot 1942 en theologie in St. Agatha van 1942 tot 1946. Zij werden tot priester gewijd in 's-Hertogenbosch op 16 maart 1946 door Mgr. W. Mutsaerts.

- Theodorus Hendrikus Wilhelmus Lucasen (Wehl, 14 oktober 1917 – Bergen aan Zee, 23 augustus 1956, overleden bij het redden van een drenkeling). Hij werd conventualis in St. Agatha.
- Nicolaas Groot (Tuitjenhorn, 6 december 1917 – Uden, 17 december 2004). Hij werd conventualis in St. Agatha.
- Pieter Gilden (Schiedam, 26 december 1917 – Boskoop, 5 juli 1989). Hij werd conventualis in Hees/Nijmegen.
- Jacobus Wilhelmus Steinmetz (Amsterdam, 16 juni 1919 – Leuven, 27 maart 1983). Hij werd conventualis in Zoeterwoude tot november 1947 en werd dan conventualis in Maaseik.
- Johannes Marinus Verkuylen (Dinther, 18 november 1919 – Uden, 24 november 2009). Hij werd missionaris in Belém do Pará.
- Philippus Johannes Salman (Hillegom, 19 januari 1920 – Uden, 1 november 1998). Hij werd conventualis in Diest. Aan de Katholieke Universiteit in Leuven studeerde hij van 1946 tot 1952 klassie-

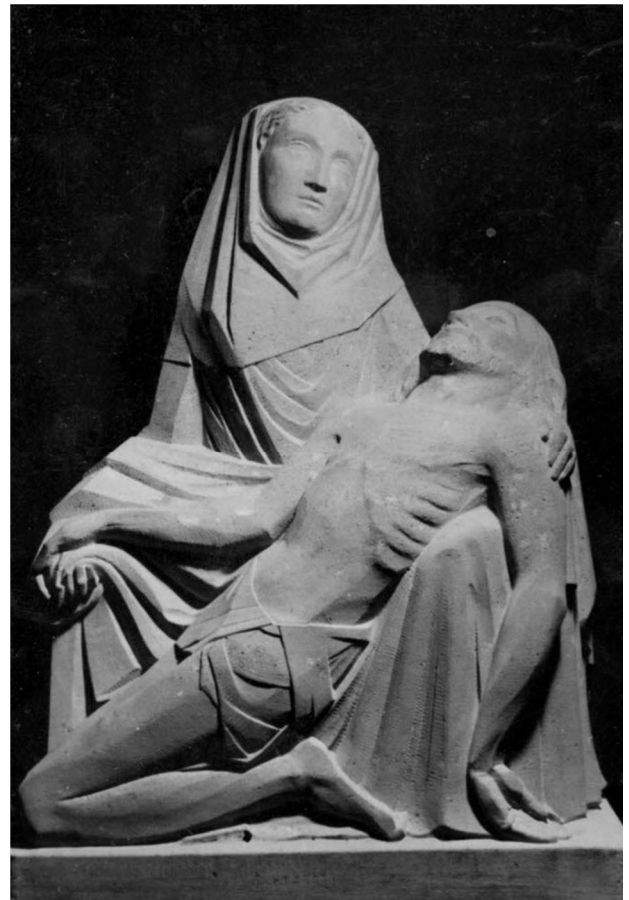

ke filologie en promoveerde in 1952 tot licentiaat. Van 1952 tot 1954 deed hij aanvullende studies aan de Universiteit in Leiden en promoveerde in 1954 tot doctorandus in de klassieke talen met de onderwijsbevoegdheid in de Griekse en Latijnse taal- en letterkunde en in de oude geschiedenis.

- Johannes Josephus Maria van der Heijden (Mierlo-Hout, 27 januari 1920 – Uden, 4 juli 2003). Hij was conventualis in Zoeterwoude van 1946 tot 1950 en studeerde van augustus 1946 tot juli 1952 wiskunde voor het middelbaar onderwijs in Den Haag en Amsterdam (privaatlessen). Vanaf 1950 was hij conventualis in Amersfoort en leraar aldaar.
- Wilhelmus Marinus Draper (Nijmegen, 12 juli 1920 – Uden, 11 januari 2013). Hij was conventualis in Zoeterwoude van 1946 tot 1950 en student aan de Universiteit in Leiden in botanie, geologie, paleontologie en kristallogie. Hij slaagde in Leiden op 27 oktober 1950 voor het examen om les te kunnen geven in het middelbaar onderwijs. Daarna werd hij conventualis in Amersfoort en leraar aldaar.
- Roger Jules René Schellekens ('s-Hertogenbosch, 18 oktober 1920 – Hooglandersveen, 14 januari 1998). Hij werd conventualis in Rotterdam.

Een nieuwe broeder kwam naar Zoeterwoude: Joannes Ferdinandus Hubertus van de Winkel (Neeritter, 30 mei 1914 - ?). In 1932-1933 had hij het noviciaat doorlopen in St. Agatha en op 10 maart 1933 de tijdelijke geloften uitgesproken. In St. Agatha deed hij op 10 maart 1936 de solemnele professie. Hij koos *Ferdinand* als klooster-naam. Hij was conventualis in St. Agatha tot 1940 en werd dan benoemd voor Zoe-

terwoude. Hij verliet de orde op 3 augustus 1943 en verkreeg dispensatie in de solemnele professie.

Moeder van Smarten, 1940

Op 15 september 1940, 's avonds tijdens het lof, werd het door Mari Andriessen gemaakte beeld van de Moeder van Smarten plechtig ingezegend. Van Rooijen noteerde: *De plechtigheid werd verricht door de Hoog Eerwaarde Heer J.C. Jonckbloedt, deken van Zoeterwoude, een grote vriend van ons klooster. Het was op het feest van de Moeder van Smarten. De deken hield een mooie preek, helder van opzet en woordkeus, begeleid door een sober maar krachtig gebaar. Het nieuwe beeld is weer een kostelijke aanwinst voor onze kerk en tevens voor ons klooster, dat immers naar de Moeder van Smarten genoemd werd. Ook hier wordt men allereerst getroffen door de rustige architectonische opbouw. De beeldhouwer is erin geslaagd het li-*

chaam van Christus binnen een driehoek te krijgen, door het met gebogen knieën voor te stellen. Daardoor kreeg hij een zeer bevredigende verdeling van de verhoudingen. Maar ook de uitdrukking van het gelaat van Maria is goed. Het gelaat van Christus is dat van een rustige, serene dode. Maria heeft geen verwrongen trekken, heel haar wezen ademt stille, machtige smart, maar tegelijk bovenaardse overgave en berusting. Het beeld doet helder bevroeden, dat heel dit gebeuren een ondergrond van onuitsprekelijke mysterie had: het was Mystiek! (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p. 159)

Op 7 oktober 1940 kwam IJsbrandus Snabel aan in Zoeterwoude. Hij was student in Rome aan het Collegium Angelicum. Op 20 mei 1940 kregen hij en andere studenten van de Nederlandse consul de raad Rome en Italië te verlaten, omdat dit land zeker in de oorlog betrokken zou worden. Enkel procurator-generaal P. Rutten en broeder Piet van Doren bleven in Rome achter. De studenten kwamen aan in het niet bezette gebied in Zuid-Frankrijk. In het bisdom Roder vonden zij een tijdelijk onderkomen in de abdij van de norbertijnen en functioneerden als kapelaan of, in het geval van de niet-priesters, als surveillant op het seminarie. Eind september slaagden zij erin naar Nederland te reizen. Snabel was van plan terug te keren naar Rome om zijn studies te vervolledigen, tenminste als hij daar toe de kans kreeg. Op 7 februari 1941 werd hij benoemd tot conventualis van Zoeterwoude. Van de Italiaanse autoriteiten had hij de toestemming bekomen om naar Rome terug te keren, maar de Duitse overheid gaf geen toelating. Tegelijk met Snabel kwam ook broeder Johann Wilhelm Künter (Geldern, 24 mei 1905 – Wuppertal, 12 maart 1986) naar Zoeterwoude. Hij was

aangenomen in de orde in St. Agatha op 6 december 1923 en deed de tijdelijke professie in St. Agatha op 7 juni 1925. De hernieuwing van de tijdelijke geloften vond plaats in St. Agatha op 20 augustus 1927. Vervolgens werd hij conventualis in Diest. Op 18 mei 1928 werd hij benoemd voor het kruisherenklooster in Maaseik. Daar deed hij op 7 juni 1928 de solemne professie. Hij koos *Jan* als kloosternaam. Op 1 november 1928 werd hij naar de procure in Rome gezonden. Hij bleef er tot 1940. Samen met de studenten verbleef hij gedurende vier maanden in Zuid-Frankrijk en arriveerde op 1 november 1940 in Zoeterwoude. Tot 7 januari 1953 was hij conventualis in Zoeterwoude en verhuisde daarna naar Rotterdam.

Op 27 september 1940 overleed magister-generaal Wilhelmus van Dinter in het Sint-Canisiusziekenhuis in Nijmegen. *Hij was sinds zijn visitatiereis naar Brazilië eigenlijk nooit meer helemaal goed geweest, noteerde van Rooijen. Voor onze Heilige Orde betekende zijn heengaan, bijzonder op dit ogenblik, een zware slag. Immers, van de verkiezing van een nieuwe generaal kan op dit ogenblik geen sprake zijn. Zo blijft de orde zonder hoofd. (...). Hij was een stoere man, streng voor zichzelf en die graag de schijn aannam wat stug te zijn. In werkelijkheid had hij een zeer gevoelig hart en was de vriend van vogels en eekhoorentjes in de kloostertuin van St. Agatha. Hij was een echte kloosterling, rookte nooit, was vooral minnaar en beoefenaar van de Heilige Armoede. Hij was een knap financier. Toen hij zijn ambt aanvaardde was de orde met veel schuld bezwaard. Men is ervan overtuigd, dat hij een groot deel daarvan heeft opgelost. Hij was een bevorderaar van de missies. (...). Hoogwaardigst*

Heer is 2 oktober in St. Agatha begraven onder zeer grote belangstelling. Ondanks de moeilijkheden der autoriteiten waren ook nog verschillende Belgische confraters gekomen. In Zoeterwoude waren de prior met twee afgevaardigden, de supprior en cfr. H. van Rooijen naar St. Agatha gegaan. De prior van Zoeterwoude hield de lijkrede. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 161-162)

Op 28 november 1940 was het honderd jaar geleden dat koning Willem II aan de kruisheren van St. Agatha en Uden toestemming gaf weer nieuwe leden aan te nemen. De oorlogsomstandigheden lieten niet toe veel feest te vieren. Henricus van Rooijen hield op twee plaatsen een lezing over *Een tweestrijd tussen oud en nieuw*.

In Zoeterwoude sprak hij voor de Academie Nicolaas van Haarlem.²³ Dezelfde lezing hield hij ook in St. Agatha, waar ook in een tentoonstelling een overzicht van de orde in de negentiende en de twintigste eeuw werd gebracht.²⁴

Op zondag 26 januari 1941 werd in alle kerken een brief voorgelezen van het gezamenlijke episcopaat, waarin werd meegedeeld dat de vroeger bestaande bepalingen die gericht waren tegen liberalisme, socialisme, communisme en nationaalsocialisme, onverminderd van kracht bleven. *Onze bisschoppen, noteerde van Rooijen, hebben aldus openlijk de strijd aangeboden, tot grote vreugde van het katholieke volk, ja van bijna heel het volk van Nederland.* (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, p. 165)

Zoeterwoude – afscheid prior Van Hees, 1941

Staand op de voorgrond v.l.n.r.: broeder W. van de Span, M. Verkuylen, R. Schellekens, J. Steinmetz, H. Fijnenberg, G. Klaverweijden, H. Broersen, W. van Hees, N. Groot, L. Spierings, J. Verberk, J. van der Heijden en G. Koek

Tweede rij v.l.n.r.: G. Nillesen, H. Leiendekker, G. van Hoorn, A. Hogema, A. Benschop, daarboven G. Nijkamp en broeder C. Verhoeven, A. de Jager, NN, daarachter broeder Th. Janssen, W. Draper, daarboven broeder H. Vogels, C. van Leeuwen, Ph. Salman, broeder L. Schoenmakers, L. van Noort, Th. Lucassen, broeder H. Janssen, J. Stukart, broeder J. Künter, P. Gilden en F. Jägers

Al in april en mei deden geruchten de ronde dat de confraters van Uden de prior van Zoeterwoude als hun prior wilden kiezen. Men had Wilhelmus Van Hees er ook al over gepolst. *Deze verklaarde dat hij in dezen geen beslissing kon nemen zonder de capitulares van Zoeterwoude geraadpleegd te hebben, omdat zijn mandaat eerst het volgend jaar afloopt. In Uden redeneerde men aldus: in deze uiterst moeilijke tijd, nu er ieder ogenblik ernstige maatregelen verwacht kunnen worden, vooral met betrekking tot het grote college, dat aan dat klooster verbonden is, moet er daar een krachtige figuur aan het hoofd staan. Zo'n figuur is prior Van Hees helemaal. Daarom eist het belang van de orde, dat de communiteit van Zoeterwoude hem aan Uden afstaat. Prior Van Hees heeft ons deze redenering voorgelegd en we hebben wel begrepen, dat wij er niets tegen kunnen inbrengen. Het belang van de orde gaat boven het belang van een enkel huis. Daarbij is ons onmiddellijk toegezegd dat cfr. M. Arntz van Uden, die daar director spiritus van de studenten is, naar Zoeterwoude zal komen als magister spiritus en praefectus studiorum. Eigenlijk hoopten de oversten van de Orde, cfr. Arntz hier als prior te kiezen. De ervaring heeft ons echter geleerd, dat de combinatie van prior en magister steeds moeilijkheden met zich meebrengt en gemakkelijk tot botsingen voert. Daarom stond al onmiddellijk vast, dat wij cfr. Arntz, ondanks zijn overigens zeer goede kwaliteiten, niet als kandidaat beschouwden.*²⁵ Omstreeks half juli 1941 werd Van Hees in Uden tot prior gekozen. De communiteit van Zoeterwoude zag hem niet graag vertrekken. *Hij was een man met zeer bijzondere gaven, een heldere geest, een krachtige wil, iemand die er groot gemak van had zaken te behandelen, daarbij*

vooral met hart en ziel religieus. Als magister spiritus heeft hij een nieuwe geest gebracht onder de fraters, die voor zijn komst al te zeer aan hun lot waren overgelaten ten gevolge der toenmalige omstandigheden. Toegegeven moet worden dat hij streng, misschien al eens wat al te streng was. Zeker is, dat zijn handelwijze beheerst werd door liefde voor zijn heilige Orde. Ook als professor was Dr. W. Van Hees geslaagd, een helder en rustig docent. Hij was tevens een goed predikant. De stoffelijke zaken van het klooster heeft hij met toewijding en nauwgezette plichtsbetrachting behartigd. God zegene hem en degenen die hem in Uden zijn toevertrouwd. Onmiddellijk na de verkiezing van prior Van Hees werd Arntz benoemd in Zoeterwoude. (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 167-168).

Op 29 juli vond de verkiezing van een nieuwe prior plaats. De keuze werd voorzeten door de vicaris-generaal voor Nederland, Marinus Antonius Nillesen. Na de eerste stemronde werd Pieter Lucas Willem Bakker gekozen. Deze kruisheer werd geboren in Amsterdam op 17 mei 1910. Op 28 augustus 1932 deed hij in Neeritter, na een jaar noviciaat, de tijdelijke professie. Drie jaar later, op 28 augustus 1935, deed hij in St. Agatha de solemnele professie. Hij studeerde filosofie in Zoeterwoude van 1932 tot 1934.²⁶ Theologie studeerde hij in St. Agatha van 1934 tot 1938 en werd op 18 juli 1937 in Gemert tot priester gewijd door Mgr. A.F. Diepen. Hij werd conventualis in Hees en werkte er in de missieprocure. Van augustus 1940 tot juli 1941 volgde hij aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen lessen in de economie en de sociologie, maar legde geen examens af. Bakker was prior in Zoeterwoude van 1941 tot 1950.

Van Rooijen typeerde hem als volgt: *Hij staat bekend als een plichtgetrouw, ijverig religieus en tevens als een man die verstand heeft ook van stoffelijke zaken, iets, wat in deze moeilijke tijden voor een kloosteroverste een speciale vereiste is. Hij werd telegrafisch ontboden en kwam nog dezelfde avond in ons klooster aan en werd toen door de Hoog Eerw. Vicaris op de gebruikelijke wijze (rondgang naar koor, kapittel, refter, vredeskus, te Deum) geïnstalleerd. Wij zijn blij dat ons klooster weer een nieuwe prior heeft.* (Archief Zoeterwoude, 04.9.1, pp. 169-170).

De volgende dag werden de consiliarii gekozen: H. van Rooijen, L. Spierings en M. Arntz. Gerard Klaverweijden werd opnieuw supprior.

Van 20 tot 26 juli 1941 preekte pater Fermin m.s.c. de jaarlijkse retraite.

Begin augustus 1941 werden twee nieuwe confraters benoemd voor de gemeenschap in Zoeterwoude: Th. Jurgens en W. Ivits.²⁷ Ze hadden juist hun theologische studies beëindigd. Zoeterwoude telde nu veertien priesters.

Priorkeuze P. Bakker, 1941

Zittend v.l.n.r.: W. van Hees en P. Bakker; Staand eerste rij v.l.n.r.: A. Benschop, Cl. Kauling, P. Arntz, G. Klaverweijden, H. van Rooijen, A. Stringa en L. Spierings; Staand tweede rij v.l.n.r.: H. Fijnenberg, F. Jägers, H. Broersen en U. Snabel

Overzicht van de fraters in Zoeterwoude naar eerste benoeming

Nederland		België	USA	Congo	Java	Brazilië
J. Godefrooy		Ph. Salman		Th. Steinmetz		J. Verkuylen
J. Sanberg				H. Verbeek		
J. Verkuijlen						
P. Peeters Weem						
C. Ammerlaan						
P. Verbeeten						
C. Rooijakkers						
A. Engwirda						
Th. Van den Elzen						
F. Nillesen						
G. Kester						
J. de Meulemeester						
A. Van Dijk						
Th. Copray						
A. Hogema						
C. Van Leeuwen	...					
G. Nijkamp	N. Groot					
G. Nillesen	P. Gilden					
G. van Hoorn	J. Steinmetz					
L. van Noort	J. van der Heijden					
Th. Lucassen	W. Draper					
...	R. Schellekens					
27		1	0	2	0	1

Een overzicht van de inkomsten toont aan dat het klooster veel steun behoefde (Archief klooster Zoeterwoude, 04.8.12-13-13a-13b):

Inkomsten	1937-1938	1938-1939	1939-1940	1940-1941
Kasgeld	1.162,19	447,95	715,86	1.004,99
Subsidies uit het <i>aerarium ordinis</i>	4.200,00	3.700,00	3.625,00	4.100,00
Vergoeding van de fraters	3.698,00	3.567,00	4.560,00	3.720,00
Rente				
Giften onder verschillende vorm	257,83	122,38	124,23	138,85
Misintenties en assistentie	6.721,60	7.162,20	7.688,40	10.051,50
Vergoeding parochie, honoraria confraters	1.482,34	2.025,00	2.440,00	2.985,00
Opbrengst tuin en boerderij		518,46	549,41	368,41
Verkochte voorwerpen	173,00	140,00	45,10	296,42
Onvoorziene ontvangsten		340,00	578,00	1.722,05
Totaal	18.286,31	18.022,99	20.326,00	24.387,22

Noten bij de tekst

1. **J. Scheerder**, *Wilhelmus Antonius van Dinter Drieënvijftigste magister generaal der orde van het H. Kruis 1927-1940*. in: *Clairlieu*, 44, 1986, pp. 129-130
2. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*. in: *Bulletin Europese Provincie van de Kruissherren*, speciaal nummer, maart 2019, p. 35
3. Henri Janssen heette in het klooster broeder Theobald.
4. **Alexander Willem Bijvanck** (bekend onder de naam Byvanck), archeoloog en historicus (Leiden, 4 juli 1884 – Leiden, 16 augustus 1970).
 - Petrus (Pieter) Balthazar Albertus van der Meer de Walcheren (Utrecht, 10 september 1880 – Breda, 16 december 1970), Nederlands dichter en schrijver.
 - Wilhelmus Johannes Maria Antonius (Willem) Asselbergs, beter bekend onder zijn pseudoniem Anton van Duinkerken (Bergen op Zoom, 2 januari 1903 – Nijmegen, 27 juli 1968), Nederlandse dichter, essayist, hoogleraar, redenaar en literatuurhistoricus.
 - Gabriël Wijnand Smit (Utrecht, 26 februari 1910 – Laren, 23 mei 1981), Nederlandse dichter, essayist, toneelschrijver, vertaler, kunstcriticus, journalist, redacteur en politicus. Hij was onder meer redacteur van de Volkskrant.
 - Mari(e) Silvester Andriessen (Haarlem, 4 december 1897 – Haarlemen, 7 december 1979), Nederlandse beeldhouwer. Na zijn studie aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam in 1923, kwam Andriessen door zijn katholieke afkomst vooral al snel in aanmerking voor opdrachten van kerken en gelijkgerichte bouwverenigingen. In dit vroegste werk - streng gestileerde gevelstenen en beelden met Bijbelse onderwerpen - is de hang naar het middeleeuwse onmiskenbaar.
5. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, p. 24
6. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, p. 28
7. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, pp. 40-41
8. **L. Sips**, *In Memoriam confrater Antoon Benschop*. in: *Bulletin provincie sint-augustinus*, 1990, nr. 8, p.82
9. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, pp. 23 en 41
10. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, pp. 38-39
11. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, pp. 28
12. Zie: **R. Janssen**, *De kruissherren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, p. 29
13. Beide landen spraken af elkaar niet aan te vallen, en dat ook niet te doen als één van beide door een derde land zou worden aangevallen. Duitsland was van plan Polen binnen te vallen, waarvan de neutraliteit gegarandeerd werd door het Verenigd Koninkrijk. Een Britse reactie viel daarom te verwachten. Om een oorlog op twee fronten te voorkomen werd een verdrag gesloten met de communistische vijand. Het niet-aanvalsverdrag bleek slechts een deel van het pact te vormen. Afspraken werden gemaakt over de invloedssferen van de twee partijen in de toekomst: Polen werd tussen de twee ondertekenaars

verdeeld, Finland, Estland, Letland en Litouwen kwamen in de Sovjetsfeer, evenals delen van Roemenië. Een week na de ondertekening viel Duitsland op 1 september 1939 Polen binnen en begon de Tweede Wereldoorlog. Op 17 september 1939 viel de Sovjet-Unie Polen uit het oosten binnen. De Russische legers ontmoetten de Duitse, en vierden hun samenwerking met een grote parade in Brest-Litowsk. De Duitse legers die ver oostwaarts waren opgerukt trokken zich terug achter de demarcatielijn. De volgende stap was de bezetting door de Sovjet-Unie van Estland, Letland en Litouwen. Later zouden Finland en delen van Roemenië volgen. Al deze gebieden hadden aan het tsaristische Rusland toebehoord. Duitsland bezette een half jaar later Denemarken en Noorwegen (*Operatie Weserübung*) en verzekerde zich van dominantie over de Balkan.

14. Zie: **R. Janssen**, *De kruisheren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, p. 30
15. De algemene mobilisatie wordt op 28 augustus afgekondigd, na enig tegenstribbelen van minister-president De Geer. Op dezelfde dag bieden de Koningin en de Belgische Koning hun goede diensten aan in een boodschap die wordt overhandigd aan de ambassadeurs van de vijf landen die op 3 september in oorlog zullen zijn. Dit goedbedoelde Koninklijke initiatief, geregistreerd door de kersverse Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken E.N. van Kleffens, zal geen rol spelen in het verdere verloop van de gebeurtenissen.
16. In Nederland is het *corps* de oudste (traditionele) studentenvereniging in een stad, gegrondvest op een liberale traditie. Men treft de traditionele corpora

aan in Groningen, Leiden, Utrecht, Delft, Amsterdam, Wageningen en Rotterdam. De Leidse Vereniging voor Studenten Augustinus werd op 3 mei 1893 opgericht als de Rooms-Katholieke Studentenvereniging in Leiden. De R.K.S.V. werd opgericht om naast het corps een studentenvereniging te hebben waar men gezamenlijk het katholieke geloof kon belijden. De kruisheren van Zoeterwoude schonken aan de vereniging niet alleen een moderator (een gebedsleider/geloofsbewaker), maar ook de naam Sanctus Augustinus.

17. De heilige Maria Euphrasia Pelletier, geboren Rose Virginie Pelletier (1796-1868), was een Franse kloosterzuster, die bekend werd als stichteres van de Congregatie van Onze Lieve Vrouw van Liefde van de Goede Herder. Tussen de vestiging van de congregatie in Angers in 1829 en het overlijden van de stichteres, werden 110 kloosters gesticht, verspreid over alle werelddelen. In 1860 werd het eerste klooster in Nederland opgericht, met name in Zoeterwoude-Rijndijk. Vanuit het moederhuis in Zoeterwoude, werden er kloosters gesticht in Haarlem (1879, later overgegaan naar Bloemendaal), Velp (1892) en Tilburg (1902). Op 30 april 1933 werd de stichteres zalig en op 2 mei 1940 heilig verklaard.
18. Stompwijk grenst aan de gemeente Zoeterwoude in het oosten en Voorschoten in het westen, Zoetermeer in het zuiden en Leiden in het noorden.
19. Henricus van Rooijen schreef in de *Leidse Courant* 's avonds op 10 mei 1940: "Terwijl wij deze morgen nog vredig van onze nachtrust genoten, werden we plotseling uit de slaap gewekt door het onheilspellend gebrom van vliegtuigen

en het knetterend springen van grana-
ten. Wie kon zijn ogen en zijn oren ge-
loven? Nederland in oorlog? Dat vrien-
delijke, rustige land, met zijn kalme,
nijvere bevolking, zijn traditie van vre-
delievendheid en streng-bewaarde neu-
traliteit. De opwindung van de oorlog
kenden we tot nog toe alleen uit radio-
berichten en krantenverslagen, we leef-
den ongetwijfeld mee met de wanhopi-
ge heldenstrijd van Polen en Finnen en
het moedige Noorse verzet, maar het
bleef iets als op een afstand, onwerke-
lijk, iets wat *ons* schijnbaar niet kon
overkomen. En nu zagen we ze plotse-
ling voor ons, de vliegtuigen van de
'vijand', laag vliegend over het ontwa-
kende polderland. Nederland, het
goedmoedige, gastvrije Nederland, dat
tijdens de wereldoorlog duizenden kin-
deren uit de oorlogvoerende landen
liefdevol opnam, om ze van een zekere
verkwijningsdood te redden, moest zich
plotseling realiseren, dat het een 'vij-
and' heeft. Een vijand, die het niet heeft
gezocht, tegenover wie het steeds de
meest loyale neutraliteit gehandhaafd
heeft: de vraag rijst vanzelf, waaraan
we *dat* verdienden. En er is wel geen
enkele waarachtige vaderlander, die
ook maar in de verste verte de beschul-
digingen van een aanvaller au serieus
zal nemen. Wij zijn ervan overtuigd,
dat onze regering op het punt van neu-
traliteit zich uitstekend van haar plicht
gekweten heeft. Daarom moeten we
deze vraag naar een hoger en dieper
terrein verplaatsen. Want er is een ho-
gere Gerechtigheid, die alles beschikt
volgens wetten, die niet zo gemakkelijk
aan de oppervlakte treden. Als we
staan tegenover Hem, zullen we dan
niet in ons zelf moeten keren en ons

ernstig de vraag moeten stellen, of wij
niet zelf, door onze zonden, dit wraak-
gericht over ons hebben afgeroepen.
Want was er niet veel verkeers in onze
samenleving, veel egoïsme, veel af-
gunst, en haat, schandelijke genotzucht
die de lusten vroeg, maar de lasten
verwierp? Mogen wij, bij het dreigend
verschijnen van het oorlogsmonster, niet
rouwmoedig op de borst kloppen en er-
kennen, dat we te werelds, te genot-
zuchtig, te weinig christenen geweest
zijn? Zeker, onversaagd moeten we
voortgaan, met ongebroken dapperheid
en echt Hollandse taaiheid, de overwel-
diger van ons gebied te verdrijven en
het is allermist uit ook maar het ge-
ringste greintje van defaitisme, dat ik dit
schrijf, maar we moeten toch ook uit de
rampen van een oorlog een les voor
ons diepste leven trekken. Wij moeten
ons bekeren tot de levende God. Want
het was Zijn Rechtvaardigheid, die de-
ze harde beproeving toeliet, maar het
was óók Zijn Liefde. Ja, ook onze Lief-
de! Wij kleine, kortzichtige mensen,
bezien alles wat ons overkomt, teveel uit
het oogpunt van dit korte, vergankelijke
leven. Hij, de Eeuwige, ziet de eeuwen
aan Zijn voeten in het stof liggen en re-
kent slechts met eeuwigheid. En Hij
weet dat soms bittere middelen nodig
zijn, om ons af te keren van de aarde
en ons weer bewust te maken van het
eigenlijke doel, waarvoor wij gescha-
pen zijn. Wanneer Hij dan die midde-
len gebruikt dan is het in de diepste
grond Zijn Liefde, die ons leven zuiver,
stralend en rijk wil maken. Verstaan we
dus de stem van Zijn tuchtigende liefde!
Het wordt weer Pinksterfeest en het vuur
van de Heilige Geest wordt feller in on-
ze zielen ontstoken. Beseffen we het

wel: het oorlogsvuur moge vernietigend om zich heen grijpen, het Pinkstervuur is steeds sterker en blijvender. Hier openbaart zich treffend het verschil van mens en van God: de mens kan eigenlijk alleen maar goed vernielen, hij brengt uit de aard van zijn geschapenheid een schrijnend tekort met zich mee. Maar God bouwt op. God heelt, Hij zendt ons thans de balsem van Zijn vertrooster, die lenigend en versterkend op onze zielen valt. Laat ons zó het Pinksterfeest zien in deze barre dagen, laat onze noodkreet als een sirene naar de hemel schreien. Kom, Heilige Geest! Want als God met ons is, wie is dan tegen ons? Onze grote landsvrouw heeft het in dit uur van beproeving zo ontroerend juist gezegd: wij vinden de innerlijke rust en overgave in een rein geweten! Ja, wij zijn in Gods hand: laat Hij in deze dagen van nood meer dan ooit onze toevlucht zijn! Zoeterwoude, op de eerste oorlogsdag, 10 mei 1940. Dr. Henri van Rooijen, kruisheer."

20. De Grebbelinie werd in 1745 aangelegd om Holland te beschermen tegen vijandige invallen. De linie werd een eerste maal gebruikt in 1794 tegen de Franse inval, zij het zonder succes. Na de Franse Tijd werd ze onderhouden tot laat in de negentiende eeuw. Hoe langer de linie echter ongebruikt bleef, hoe minder de noodzaak ervan werd gevoeld. In 1926 werd een groot deel van de vestingwerken opgeheven. In 1939 werd de linie opnieuw in werking gesteld. Bij de Duitse invasie werd hier enkele dagen standgehouden door het Nederlandse leger. Op verschillende plaatsen, zoals bij Fort Engelaar, moest de strijd opgegeven worden door gebrek aan munitie.

21. Zie: **R. Janssen**, *De kruisherer in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, p. 32. Hendrikus Antonius Broersen was van 1942 tot 1946 conventualis in Bussum en vertrok daarna naar Belém do Pará.
22. Zie: **R. Janssen**, *De kruisherer in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, p. 32. Henricus Jacobus Fijnenberg bleef tot 1946 behoren tot de gemeenschap in Zoeterwoude en werd daarna conventualis in Maaseik.
23. Voor wat betreft het doel en de werking van de academie zie: **R. Janssen**, *De kruisherer in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937*, pp. 24-25
24. Deze voordracht publiceerde van Rooijen: *Een tweestrijd tusschen Oud en Nieuw. Feestrede Zoeterwoude 28 nov. 1940*. in: *Crucifera*, Nova Series, nr. 6, Sint-Agatha, 1941, pp. 3-16
25. Petrus Arntz (Beers, 31 juli 1910 – Bandung, 25 april 1984) was in de zomer van 1928 ingetreden bij de kruisherer in St. Agatha. Op 28 augustus 1929 deed hij er de kleine professie en drie jaar later, op 28 augustus 1932, de solenne professie. Hij studeerde filosofie in Zoeterwoude van 1929 tot 1931 en theologie in St. Agatha van 1931 tot 1935. Hij werd priester gewijd in St. Agatha op 1 augustus 1934 door Mgr. J.O. Smit. Van mei 1935 tot september 1935 was hij conventualis in Neeritter. Vervolgens werd hij tot augustus 1938 conventualis in Achel en professor in de filosofie. Van augustus 1938 tot augustus 1941 was hij conventualis in Uden en leraar aan het Kruisherencollege. Van augustus 1941 tot 1946 was hij professor in de filosofie in Zoeterwoude en magister van de fraters. In augustus

1946 keerde hij terug naar Uden, waar hij rector van het college werd. In september 1950 werd hij superior regularis op Java. Twee jaar later werd hij apostolisch vicaris van Bandung. Op 24 maart 1952 werd hij tot bisschop gewijd door Mgr. G. de Jonghe d'Ardoye. Hij was bisschop van Bandung van 1952 tot 1984. **R. Janssen & P.**

Winkelmolen, *Repertorium Canoniorum Regularium Ordinis Sanctae Crucis.* Maaseik, 1999, p. 22

26. Zie: **R. Janssen,** *De kruisheren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937,* p. 28

27. Zie: **R. Janssen,** *De kruisheren in Zoeterwoude, 1926-1967. Deel 2: de jaren 1932 tot 1937,* p. 34

